

KAPITEL 4 / CHAPTER 4⁴
**KEY GUIDELINES FOR THE FORMATION OF SUSTAINABLE
FINANCIAL DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN CONDITIONS OF
ECONOMIC TURBULENCE**

DOI: 10.30890/2709-2313.2025-43-02-022

Стійкість, стабільність фінансового розвитку промислових підприємств є неодмінною запорукою у процесі вирішення економічних проблем, як на рівні національної економіки, так і на рівні конкретного суб'єкта господарювання, відіграє важливу роль у подоланні впливу сукупності негативних зовнішньоекономічних факторів (наприклад, військова агресія, втручання в цілісність країни, наслідки світової економічної кризи) та у процесі стабілізації економічного розвитку нашої країни (післявоєнний період). Фінансова стійкість на підприємстві є фундаментом досягнення поставлених фінансово-економічних задач, забезпечує безперерйне його функціонування в умовах мінливого середовища, зростання його інвестиційної привабливості, можливість фінансувати різноманітні альтернативні проекти, нарощення ринкової вартості, укріплення конкурентних позиції на ринку та на отримання стабільного прибутку.

Звісно, що внаслідок військового втручання країни-агресора, економіка України зазнає значних (мільярдних) збитків, що негативно відображається на функціонуванні

Тема стійкості фінансового розвитку вітчизняних підприємств в сучасних умовах є надзвичайно актуальною, оскільки динамічний розвиток підприємств потребує достатнього рівня самофінансування, а за умови нестачі власних фінансових ресурсів – можливості формування й запозиченого капіталу.

Серед вітчизняних науковців, які присвячували свої дослідження проблемам стійкого фінансового розвитку, слід виділити М.Д. Білик, С.В. Дрига, Г.Г. Кірейцев, Г.О. Крамаренко, Л.Н. Лахтіонова, Н.А., О.М. Рудницька, Г.В. Савицька, С.С. Черниш, А.Д. Шеремет, О.В. Яріш та багато інших. В працях

⁴*Authors: Korbutiak Alina, Sokrovol'ska Nataliia, Storoginetskiy Maksim*

зарубіжних науковців, особлива увага яких приділялася розвитку підприємства, є: Дж. К. Ван Хорн, Р. Брейли, С. Майерс, М. Міллер, Ф. Модільяні та ін. Системний підхід до процесів формування стійкого фінансового розвитку підприємств характерний роботам відомого українського вченого І.О. Бланка.

Основною метою даного дослідження є обґрунтування системи оцінки та формування стійкого фінансового розвитку підприємства, узагальнення методичних і прикладних основ формування такого розвитку підприємств України, особливо в складний для економіки період (економічної турбулентності).

Недостатня фінансова стійкість підприємств різних форм організації бізнесу в умовах сьогодення передбачає ймовірну їх неплатоспроможність, неможливість вчасно та повною мірою погасити свою заборгованість, нестачу засобів для фінансування поточної та фінансово-інвестиційної діяльності, а поглиблення кризи фінансового стану неминуче призводить до їх банкрутства.

В свою чергу, надлишкова фінансова стійкість підприємств перешкоджає прогресивному їх розвитку, оскільки виникають витрати, пов'язані з обслуговуванням понаднормативних запасів та резервів.

Таким чином, управління фінансовою стійкістю підприємств повинно базуватися на постійному балансуванні між нормальною та надлишковою фінансовою стійкістю.

Фінансова стійкість суб'єктів господарювання для сучасного підприємства означає його, в першу чергу, ліквідність, конкурентоспроможність на ринку, високий рівень ефективності, і є однією з неодмінних умов функціонування фірми та процвітання. З іншої сторони, показники фінансової стійкості відображають здатність підприємства відповідати за своїми боргами і зобов'язаннями, у чому вкрай зацікавлені контрагенти (партнери) підприємства.

Формування стійкого фінансового розвитку неможливе без професійного управління ресурсами (і, в першу чергу, фінансовими) підприємства, що являє собою «управління потоками його вхідних і вихідних коштів для формування, розподілу і використання необхідних фінансових ресурсів, максимізації

прибутку підприємства, підвищення рентабельності та платоспроможності» [1].

Отже, функції фінансової складової в контексті менеджменту діяльності можна умовно розділити на дві групи:

До першої групи відносяться:

- розроблення фінансової стратегії діяльності суб'єкта підприємництва;
- формування ефективних інформаційних систем суб'єктами, які забезпечують чітке відслідковування внутрішньої і зовнішньої фінансової інформації та обґрунтування ними альтернативних варіантів управлінських рішень;

- проведення комплексного аналізу різних аспектів фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва;

- здійснення фінансового планування діяльності суб'єктів за його основним напрямком;

- розроблення системи стимулювання та реалізації прийнятих управлінських рішень;

- здійснення контролю за реалізацією відповідних прийнятих управлінських рішень [1].

Друга група передбачає функцій в цьому контексті включає :

- управління активами (оборотними, необоротними) та оптимізація їх складу і структури;

- управління капіталом (власним, позиченим) та оптимізація його структури;

- управління інвестиціями (реальними та фінансовими);

- управління грошовими потоками (від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності);

- управління фінансовими ризиками (змістом, профілактикою та їх страхуванням);

- антикризове фінансове управління (відновлення фінансової стійкості підприємств, забезпечення фінансової рівноваги, санація підприємства).

Виходячи із зазначених функцій фінансового менеджменту на підприємстві

найважливішою задачею являється забезпечення фінансової стійкості та стійкого фінансового розвитку підприємства.

Існує наукова думка, що, якщо фірма здатна зберігати показники свого функціонування позитивними, у повній мірі та вчасно виконувати свої зобов'язання з розрахунків з інвесторами, працівниками підприємства, постачальниками, банками, та зрештою державою (у розрізі сплати податків та відрахувань у відповідні фонди), при цьому вдало виконуючи свої плани та розроблені стратегічні програми під впливом факторів зовнішнього середовища, то лише у цьому випадку фінансовий стан суб'єкта господарювання можна охарактеризувати, як стійкий.

Для того, аби краще зрозуміти сутність поняття «стійкий фінансовий розвиток», слід дослідити визначення, які наводяться вченими у відповідних публікаціях. Сьогодні вчені ототожнюють (в своїй більшості) поняття «стійкий фінансовий розвиток» із термінологією «фінансова стійкість». Хоча ми не зовсім згодні із цим трактуванням. Тому детальніше зупинимося на огляді вказаних понять.

Перш за все, слід дати визначення терміну «стійкість». Великий економічний словник характеризує стійкість, як «спроможність системи відновлювати попередній (або близький до нього) стан після збурення, яке виявляється у відхиленні параметрів системи від номінального значення» [1, с. 916]. Термін «стійкість» є синонімом до таких термінів, як стабільність, постійність та незмінність.

Тепер зупинимося на трактуванні термінів «фінансової стійкості підприємства». Вітчизняний вчений Б.Є. Грабовецький визначає фінансову стійкість, як «надійно гарантовану платоспроможність, рівновагу між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіру кредиторів і інвесторів та рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування» [2, 74].

Однак дане визначення не достатньою мірою відображає важливість наступного розвитку підприємства та розширення його виробництва.

Досить вичерпне визначення надає Г.В. Савицька: «фінансова стійкість підприємства – це здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів в мінливому внутрішньому й зовнішньому середовищі, що гарантує його постійну платоспроможність і інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику» [3, 115].

Н.Б. Проценко вважає, що «рівень фінансової стійкості характеризує забезпеченість підприємства власними джерелами для подальшого росту та розвитку» [4, 87]. Тобто він підкреслює важливість власного капіталу, його роль у структурі джерел формування для забезпечення фінансової стійкості підприємства.

М.С. Білик та В.М. Шелудько трактують фінансову стійкість, як «забезпеченість активів підприємства стійкими джерелами їх формування, гарантована платоспроможність, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і поведінки партнерів» [5, с. 42; 6, с.51]. В сучасних умовах підприємство має відповідати вимогам не лише платоспроможності, але й рентабельності.

Автор В.В. Ковальов визначає фінансову стійкість підприємства, як «...стан його ресурсів, який забезпечує розвиток підприємства переважно за рахунок власних коштів при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності за мінімального рівня підприємницького ризику» [7, с. 94-100]. Також він стверджує, що розмір і частка власного капіталу підприємства в структурі ресурсів значною мірою впливає на його фінансову стійкість та є одним з критеріїв її оцінки.

Науковець О.М. Гончаренко вважає, що «фінансова стійкість є відображенням стабільного перевищення доходів над витратами, забезпечує вільне маневрування грошовими коштами підприємства і шляхом ефективного їх використання сприяє безперебійному процесу виробництва і реалізації продукції» [8]. У цьому визначенні фінансова стійкість підприємстві асоціюється зі зростанням прибутків за умови збереження його платоспроможності та сприяє

створенню умов для самофінансування.

Н.А. Мамонтова трактує дане поняття наступним чином: «...під фінансовою стійкістю слід розуміти рівноважний, збалансований стан економічних ресурсів, який забезпечує стабільну прибутковість компанії, нормальні умови для розширеного відтворення і стабільного економічного зростання у віддаленій перспективі, враховуючи вплив найважливіших внутрішніх та зовнішніх чинників середовища її функціонування» [9, с.5].

Таке визначення, на нашу думку, більш повно відображає можливість підприємству зростати за рахунок забезпечення фінансової стійкості з урахуванням різних факторів.

Науковець М.Г. Чумаченко трактує фінансову стійкість, як «...цільову властивість фінансового аналізу, а пошук цільових можливостей, засобів і способів її зміцнення представляє глибоку економічну сутність та визначає характер її проведення та змісту. Своєчасність розрахунків підприємства зі своїми контрагентами є однією з найважливіших складових фінансової стійкості, але не єдиною» [10, с.10]. Автор стверджує також, що поняття «фінансова стійкість» підприємства багатогранніше, яке, на відміну від понять «платоспроможність» та «кредитоспроможність», включає в себе оцінку різних сторін діяльності.

І.О. Бланк визначає фінансову стійкість, як «здатність нарощувати досягнутий рівень ділової активності і ефективності бізнесу, гарантуючи при цьому платоспроможність, підвищуючи інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику» [11, с.36]. Проте, саме покращення фінансових результатів підприємства є головною передумовою підвищення рівня його фінансової стійкості за рахунок приросту власного капіталу та збільшення нерозподіленого прибутку, тобто реінвестування чистого прибутку.

А.О. Дацко досліджує фінансову стійкість, як «стан підприємства, за якого забезпечується стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації

продукції, розширення й оновлення виробництва» [12, с. 308]. Автор досить повно розкиває сутність цього терміну, однак не враховується можливість впливу факторів – ендогенних та екзогенних.

Отже, найбільш точними та комплексними підходами, на нашу думку, до визначення термінології «фінансова стійкість» твердження науковців Бланка І.О., Мамонтової Н. А та Дацко О.В. [9; 11-12]. Адже згідно цих підходів, визначення фінансової стійкості є елементом фінансового стану суб'єкта господарювання та майже синонімічне до нього, так як в його основі закладена оцінка найважливіших показників діяльності: платоспроможності, ділової активності та ефективності господарювання.

Також слід зазначити, що вчені виокремлюють декілька підходів до визначення термінології «фінансова стійкість»: «...загальна характеристика фінансового стану підприємства; це ступінь залежності підприємства від залучених джерел фінансування; це стан підприємства, при якому за рахунок власного капіталу покриваються засоби, вкладені в постійні активи, коли підприємством не допускається невиправдана заборгованість, та воно спроможне вчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями; це результат діяльності підприємства, при якому підприємство має нерозподілений прибуток; це стан фінансових ресурсів підприємства, результативність їх розміщення, при якому забезпечується розвиток виробництва тих чи інших сфер діяльності на основі зростання прибутку та активів при збереженні кредитоспроможності та платоспроможності» [13, с.150].

На наш погляд, цікавою є думка трактування фінансової стійкості шляхом дослідження міри забезпеченості запасів, активів та затрат джерелами їх формування за рахунок власного капіталу, так як фінансова стійкість підприємства та можливість його наступного розвитку значною мірою залежать від ступеня незалежності підприємства від зовнішніх джерел формування ресурсів.

Отже, узагальнюючи вищенаведені визначення і трактування, твердження всіх авторів зводиться до наступного: розкривається взаємозв'язок з фінансовим

станом підприємства, прирівнюється до платоспроможності та кредитоспроможності, визначається наявністю достатнього обсягу власного капіталу (власного оборотного капіталу) на підприємстві.

На основі вказаних визначень доцільно виділити ряд критеріїв оцінки фінансової стійкості:

- суб'єкт господарювання повинен намагатися якомога швидше погасити прострочені борги, інакше – ймовірність банкрутства;

- наявність достатньої величини власного капіталу у структурі фінансових ресурсів (не менше 50%). При цьому слід пам'ятати, що фінансування лише за рахунок власних ресурсів не завжди є ефективним, оскільки запозичення коштів дозволяє підприємству маневрувати, розвиватися, розробляти нові види продукції. Оптимальною є ситуація, коли підприємство успішно комбінує власні та залучені ресурси для фінансування оборотних активів. Тому доцільно володіти такою сумою власного капіталу в обороті, яка зможе забезпечити фінансування хоча б запасів та незавершеного виробництва не менше як на 10%.

Доцільно також виокремити механізм, який формує фінансову стійкість шляхом впливу на нього ряду факторів, що змінюють загальний фінансовий стан підприємства.

Розрізняють внутрішні (ендогенні) фактори – ті, котрі повністю або частково залежать від фінансово-господарської та виробничої діяльності підприємства, та зовнішні (екзогенні) фактори – ті, котрі незалежні від господарської діяльності підприємства.

До зовнішніх факторів, на нашу думку, належать:

- рівень політичної та економічної стабільності в країні;
- стабільність чинного регулюючого законодавства;
- особливості стадії розвитку національної економіки;
- загальний стан розвитку держави;
- державна фінансова, кредитна, валютна і податкова політика;
- рівень інфляції в країні, і, відповідно, рівень реальних доходів населення;
- рівень безробіття в країні;

- зміни кон'юнктури ринку та ситуація в цілому на міжнародному ринку;
- зміна попиту і пропозиції товарів-субститутів;
- рівень активності фондового ринку;
- негативні демографічні тенденції;
- форс мажорні обставини на рівні держави, стихійні лиха тощо;
- стан чи зміна криміногенної ситуації.

Вплив вищезазначених зовнішніх факторів, здебільшого, має стратегічний характер. Якщо менеджмент підприємства помилково або несвоєчасно відреагує на вплив вказаних факторів, то вони цілком взмозі викликати його кризове становище. Така ситуація може виникати і у випадку відсутності програм передбачення (попередження) ймовірних загроз зовнішнього середовища на підприємстві.

Цілком зрозуміло, що в ситуації з українськими підприємствами ключовим негативним зовнішнім чинником є пряма військова агресія росії, внаслідок якої більшість промислових підприємств, що знаходяться на сході України, змушені були закритися, а окремі – релоковані – змушені адаптуватися до умов господарювання на заході країни.

До внутрішніх (ендогенних) факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства, відносяться:

- диверсифікований або недостатньо диверсифікований асортимент продукції і його відповідність (невідповідність) потребам ринку;
- недостатня конкурентоздатність продукції;
- завищений рівень витрат;
- енергомісткість виробництва;
- рівень технічної оснащеності виробництва та застосування новітніх технологій;
- рівень постачання та збуту продукції;
- рівень кваліфікації всього персоналу, в тому числі управлінського;
- прибутковість портфелю цінних паперів та наявність як такого;
- неефективний маркетинг;

- низька ефективність менеджменту;
- низький рівень використання основних засобів;
- недосягнення запланованих показників, і в першу чергу, обсягів прибутку;
- неефективна фінансова стратегія;
- висока вартість капіталу;
- перевищення та відсутність страхування допустимих рівнів ризиків;
- неефективний фінансовий менеджмент суб'єкта господарювання в цілому.

Таким чином, здатність суб'єкта господарювання підтримувати стабільність в умовах мінливого (турбулентного) внутрішнього і зовнішнього середовища за умови впливу зазначених несприятливих факторах є важливою передумовою формування його фінансової стійкості.

Отже, аналіз трактувань поняття «фінансової стійкості» та факторів, що спричиняють зміни загального фінансового становища промислового підприємства, дозволив сформулювати наступне визначення: фінансова стійкість – це така умова фінансового становища підприємства, за якої воно забезпечує достатню частку власного капіталу у складі всіх фінансових джерел, а також це здатність суб'єкта стабільно функціонувати, приносити прибуток, нарощувати ринкову вартість, досягати поставлених задач, конкурувати в умовах ринку, завойовувати та утримувати лідируючі позиції на ринку під впливом негативних чинників, як внутрішнього, так і зовнішньоекономічного середовища його функціонування.

Процес визначення, аналізу та розробки програми щодо мінімізації негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на фінансову стійкість підприємства є дуже складним, багатограним та потребує ретельного підходу.

Різноманіття фінансових ризиків та їх взаємовплив на стійкий розвиток підприємства наведено на рис. 1.

Стисло охарактеризуємо види ризиків [14]:

- ризик неплатоспроможності підприємства – зумовлюється зниженням рівня ліквідності його оборотних активів, що спричиняє розбалансування вхідного і вихідного грошових потоків у часі;

- інвестиційний ризик – характеризує можливість виникнення фінансових утрат в процесі здійснення інвестиційної діяльності підприємства;
- інфляційний ризик – характеризується можливістю знецінення реальної вартості фінансових активів підприємства, а також недоотриманням очікуваних доходів від здійснення фінансових операцій в умовах інфляції;

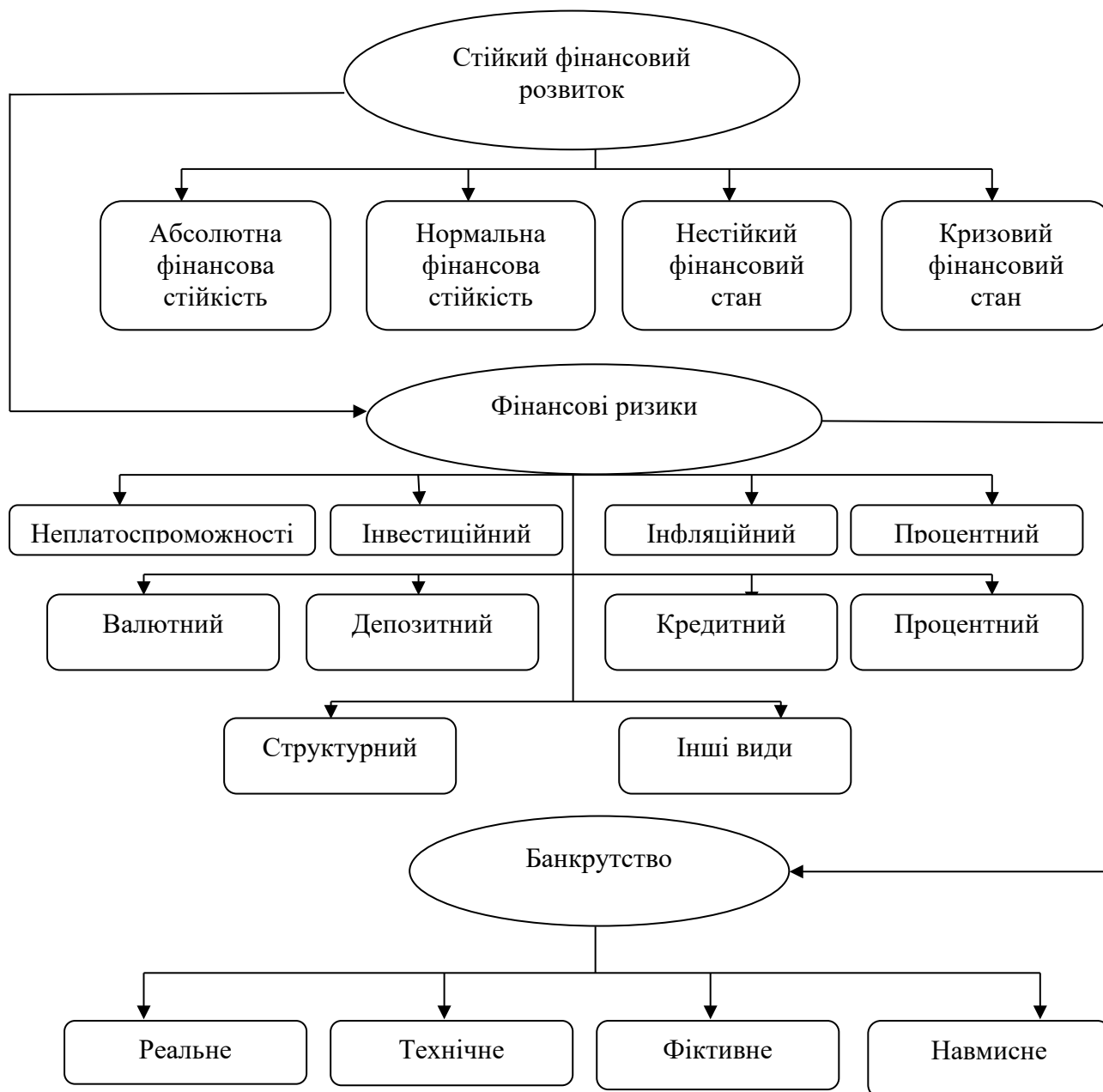

Рис. 1 - Вплив фінансових ризиків на стійкий фінансовий розвиток підприємства

[розроблено авторами]

- процентний ризик – полягає в непередбаченій зміні процентної ставки на фінансовому ринку (чи то депозитної, чи кредитної). Фінансові наслідки цього виду ризику проявляються в емісійній діяльності акціонерних товариства, в їх дивідендній політиці, в сукупності короткострокових фінансових вкладів і деяких інших фінансових операціях;

- валютний ризик – притаманний здебільшого тим підприємствам, що ведуть зовнішньоекономічну діяльність, проявляється в недоотриманні передбачених доходів у результаті впливу зміни обмінного курсу валют;

- депозитний ризик – відображає можливість неповернення депозитних вкладів і пов'язаний з недостовірною оцінкою і невдалим вибором комерційного банку для здійснення депозитних операцій підприємства;

- кредитний ризик – має місце у фінансовій діяльності підприємства при наданні ним товарного чи комерційного кредиту покупцям, тобто це є ризик неплатежу чи несвоєчасного розрахунку за відпущену підприємством в кредит готову продукцію;

- податковий ризик – це можливості збільшення рівня ставок діючих податків і зборів; ймовірність введення нових видів податків і зборів на здійснення окремих сфер господарської діяльності; зміна термінів та умов здійснення окремих податкових платежів; ймовірність відміни діючих податкових пільг у сфері фінансово-господарської діяльності підприємства;

- структурний ризик – зумовлений неефективним фінансуванням поточних витрат підприємства, що формують високу питому вагу постійних витрат в загальній їх сумі;

- інші види ризиків: ризик настання стихійного лиха та інших аналогічних «форс-мажорних ризиків», ризик несвоєчасного здійснення розрахунково-касових операцій; емісійний ризик та інші.

На рис. 1 також наведено ймовірні основні види банкрутства, до настання яких можуть привести вище зазначені ризики:

- реальне – характеризує повну неспроможність підприємства відновити у найближчому майбутньому свою фінансову стійкість та платоспроможність

через втрати капіталу підприємством. Наявний вагомий рівень втрат капіталу не дозволяє підприємству провадити ефективну фінансово-господарську діяльність у майбутньому, внаслідок чого воно може бути оголошено банкрутом з юридичної точки зору;

- технічне – характеризує стан неплатоспроможності суб'єкта, що викликане суттєвим простроченням його дебіторської заборгованості. І внаслідок перевищення розміру дебіторської заборгованості над кредиторською загальна сума його активів суттєво перевищує обсяг фінансових зобов'язань. Таке банкрутство за умови своєчасного та ефективного антикризового управління суб'єктом, включаючи санацію, зазвичай не призводить до юридичного банкрутства;

- навмисне – характеризує навмисне створення або збільшення керівником (власником товариства) його неплатоспроможності; вчинення ними економічної шкоди у власних інтересах або в інтересах інших осіб; заздалегідь свідомо непрофесійне фінансове управління суб'єктом господарювання. Таки вид банкрутства – притягнення до кримінальної відповідальності винних у ньому осіб;

- фіктивне – характеризує свідомо хибне оголошення суб'єктом господарювання про свою неспроможність з метою введення в оману кредиторів, щоб отримати відстрочку від них для виконання своїх кредитних зобов'язань чи знижку з суми кредиторської заборгованості. Такі дії також можуть розцінюватися, як порушення кримінального законодавства.

Ілюстративно різновиди фінансової стійкості вітчизняних підприємств можна представити на рис. 2.

Так, фінансова стійкість, як і виробнича, є складовими одного механізму фінансової стійкості вітчизняного підприємства. Фінансова стійкість підприємства обумовлює його можливість за рахунок власних коштів формувати умови для розвитку виробництва, виготовляти та реалізовувати широкий асортимент продукції. З іншої сторони, відсутність власних фінансових ресурсів на підприємстві не дозволяє адекватно реагувати на зміни кон'юнктури на ринку

та своєчасно оновлювати виробничі потужності.

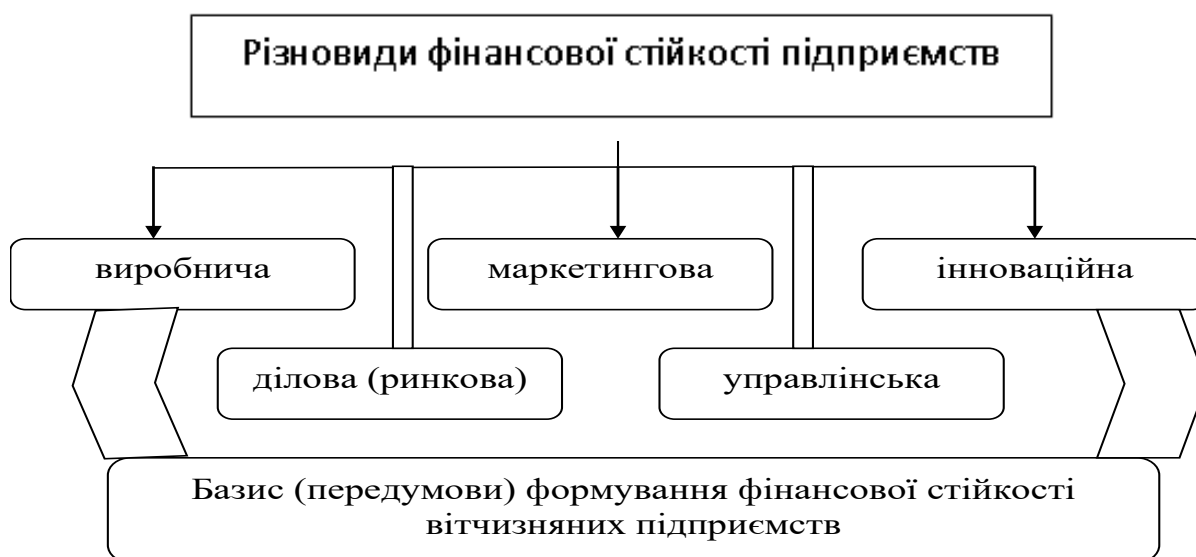

Рис. 2 - Різновиди фінансової стійкості вітчизняних підприємств

Окрім того, фінансова стійкість підприємства є вагомим фактором його конкурентоздатності, що формується шляхом налагодження та нарощення ділової активності. В свою чергу, зміцнення конкурентної позиції підприємства на ринку призводить до покращення його фінансового стану, оскільки ринкове «визнання» продукції забезпечує підприємству довгострокове існування за умови успішної реалізації ділової стратегії. Чітко розроблена система менеджменту підприємства забезпечує безперебійне виробництво, що знаходить позитивне відображення на покращенні його показників рентабельності, інвестиційних можливостей та обумовлює досягнення поставлених ним стратегічних задач.

Маркетингова стійкість є результатом взаємоузгодженості усіх елементів фінансової стійкості, формує конкурентоспроможність та обумовлює рівень прибутковості підприємства, а також визначає необхідність розширення ним асортименту продукції.

Маркетингова стійкість підприємства, в свою чергу, включає систему певних характеристик, яка передбачає оцінку споживчих характеристик продукції, а також факторів, які становлять загальний економічний фон ведення

господарської діяльності. До них відносять:

- конкурентоспроможність продукції підприємства, яка характеризує її особливості та переваги перед субститутами і відповідністю сучасним ринковим вимогам та тенденціям;

- оцінку загального розміру ринку з продукцією, яку виготовляє підприємство, та визначення конкретної частки підприємства серед усього обсягу реалізованої продукції за певний проміжок часу;

- аналіз цінової політики – досягається за рахунок детального аналізу цін зі сторони підприємства та мінімізації витрат на виробництво продукції, а також розрахунку оптимальної моделі ціноутворення;

- оцінка системи розповсюдження продукції – оцінка мережі підприємства (кількість торговельних точок), ефективність та доцільність каналів збуту продукції;

- оцінка найважливіших та найбільших конкурентів, в межах чого здійснюється оцінка стратегій та методів їх реалізації товару, цінової політики та розгалуженість системи збуту, притаманної для конкурентів.

Інноваційна діяльність також займає важливе місце у виробничо-господарській діяльності вітчизняного суб'єкта господарювання, оскільки осучаснення рівня технологій ним є необхідною умовою відповідно успішного функціонування. Недостатній рівень технологічного розвитку на вітчизняних підприємствах призводитиме до зменшення привабливості їх продукції та обрання споживачами товарів-субститутів і, як наслідок, зменшення частки їх на ринку. Ігнорування менеджментом важливості оновлення матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання неодмінно породжує його інноваційну відсталість, яка негативно впливає на вартість (ринкову ціну) активів та створює передумови для ймовірного виникнення банкрутства.

Досягнення підприємством інноваційної стійкості можливе за рахунок підвищення його ділової активності та укріплення ним конкурентних переваг на ринку.

Серед всього різномайття складових фінансової стійкості підприємства слід

окремо виділити ділову стійкість, як основний індикатор результативності його діяльності. Ділову стійкість підприємства слід розглядати, як комплекс можливостей, здатних забезпечити його конкурентоспроможність на ринку в поточний та майбутні проміжки часу. Таким чином, вона характеризується перспективою підприємства реалізовувати ефективну фінансово-господарську діяльність в сучасних мінливих умовах господарювання. Ділова стійкість підприємства є зовнішнім проявом внутрішньої стійкості його усєї виробничо-господарської системи та свідчить про позитивний імідж суб'єкта на ринку, що проявляється у лояльності до нього зі сторони споживачів, партнерів, постачальників, кредиторів та інших суб'єктів господарювання.

Необхідність виокремлення управлінської стійкості підприємства, як окремого елемента системи стійкого розвитку, пов'язана з тим, що керівники мають суттєвий вплив на формування конкретної фінансової політики підприємства і його подальший розвиток залежатиме саме від ефективної системи менеджменту.

Слід відзначити, що «особливу увагу слід присвятити системі організації інформаційних потоків на підприємстві. Дослідження довели, що лише 20-25% інформації, яка виходить з правління компанії, доходить до працівника і правильно ним розуміється. А ефективність зворотного зв'язку ще нижча – до керівників доходить не більше 10% даних, які спрямовується робітниками» [15].

Дослідник А.П. Колесніков зазначає, що «забезпечення стійкості розвитку повинно відповідати не лише умовам динамічної теорії, а й конкретизованим вимогам, а механізм управління стійким розвитком підприємства повинен включати такі елементи: оцінка процесів, що тривають на підприємстві, з погляду його стійкого розвитку; вибір стратегічного напрямку сталого розвитку підприємства; визначення додаткових тактичних пріоритетів стійкого розвитку; оцінка стратегічного й тактичного напрямів розвитку з позиції його стійкості» [16, с. 97].

З метою формування та реалізації комплексу заходів, які необхідно суб'єкту господарювання здійснити задля підтримання або відновлення фінансової

стійкості, необхідно, перш за все, ідентифікувати стан, в якому знаходиться на даний момент суб'єкт, оцінити можливість досягнення ключових показників нормативних значень, можливість втрати стійкості підприємством та можливість її відновлення, здійснити прогноз щодо подальшого розвитку подій та визначити ймовірний вплив внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на фінансово-господарську діяльність.

Якщо внутрішнє середовище компанії містить в собі такий потенціал, який дає їй можливість успішно функціонувати, то зовнішнє середовище виступає джерелом економічних ресурсів для компанії, необхідних для підтримки його внутрішнього потенціалу на високому рівні».

У цілісній концепції формування стійкого фінансового розвитку суб'єкта господарювання не менш важливе значення має оцінка загального бізнес-середовища, в якому перебуває досліджуваний суб'єкт. При цьому міжнародні рейтингові агентства допомагають інвесторам оцінити загальне бізнес-середовище (фон). Слід відзначити, що якщо рейтинг країни низький і діловий клімат несприятливий, інвестори не мають фінансової вигоди у вкладанні коштів в підприємства з низькою платоспроможністю і фінансовою стійкістю.

Кредитні рейтинги суб'єкта господарювання розраховуються на основі минулої і поточної фінансової (кредитної в тому числі) історії, вартості (оцінки) майна і взятих на себе зобов'язань та визначаються здатністю своєчасного погашення кредиторської заборгованості, тому відображають його реальну інвестиційну привабливість. Натомість низькі кредитні рейтинги встановлюють певний бар'єр між емітентом і потенційними інвесторами, оскільки свідчать про нездатність суб'єкта своєчасно погашати свої кредитні фінансові зобов'язання.

Отже, менеджмент підприємства в процесі формування стійкого фінансового розвитку повинен володіти достовірною та об'єктивною інформацією про тенденції розвитку і стан середовища свого функціонування, а це можливо досягти шляхом постійного моніторингу, прогнозування та передбачення можливих змін у діяльності та вироблення стратегічної поведінки суб'єкта для забезпечення власної стійкої позиції. В свою чергу, ідентифікація

чинників середовища функціонування суб'єкта господарювання дає змогу визначити його сучасний стан та обрати найефективніші заходи підтримки його подальшого стійкого розвитку.

Відповідно до стратегічної мети діяльності будь-яке вітчизняне підприємство незалежне від сфери господарювання та організаційно-правової форми, має забезпечувати прибутковість, намагатися зменшити рівень фінансової залежності та ефективно функціонувати, для чого необхідно об'єктивно оцінити наявні власні ресурси, ступінь їх незалежності та можливості використання. Кожне підприємство повинно проаналізувати та здійснити прогноз власних фінансових показників.

Слід зазначити, що підприємству необхідно намагатися дослідити якомога більше варіантів розвитку негативної ситуації та, відповідно до кожної, розробити детальний план заходів, що формує механізм фінансового менеджменту стійкістю.

Формування стійкого фінансового розвитку вітчизняного підприємства є сукупністю взаємопов'язаних дієвих елементів механізму стійкого функціонування з метою забезпечення ресурсного потенціалу та економічної стійкості підприємства в мінливих умовах господарювання. Вказані елементи покликані забезпечувати конкурентоспроможність суб'єкта господарювання, досягнення його ефективності, як оперативної його діяльності, так і на перспективу.

Отже, стійкий фінансовий розвиток вітчизняного підприємства великою мірою залежить від грамотного прогнозування. Адже ретельний прогноз фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання та всебічна оцінка отриманих даних є важливою інформаційною базою для менеджменту підприємства щодо формування і впровадження подальшої стратегії його розвитку та коригування короткострокових планів за рахунок зміни тактичних завдань та цілей. Таким чином, у першу чергу, менеджменту підприємства є найбільш зацікавленим у результатах фінансового прогнозування, оскільки саме не прогнозних факторах повинна будуватися стратегія розвитку суб'єкта

господарювання.

Прогнозні показники дають змогу досліджуваному підприємству планувати його фінансовий розвиток, уникати значних «прорахунків» і пов'язаних із ними витрат, аналізувати доцільність майбутніх витрат (витрат на науково-дослідницькі роботи, капітальні витрати в різні сфери діяльності, вдосконалення технологій виробництва, купівлю-продаж цінних паперів тощо), отримувати найбільшу вигоду від взаємовідносин з покупцями, постачальниками, партнерами та банками.

Підвищення фінансової стійкості вітчизняних підприємств шляхом формування оперативних та стратегічних програм включає елементи, що відображені на рис.3.

Рис. 3. Елементи концепції формування стійкого фінансового розвитку вітчизняних підприємств

У випадку відсутності прогнозних даних підприємство може бути схильне

до невірних маневрів, що може призвести до втрати конкурентних позицій на ринку, нестійкого фінансового стану або навіть до його банкрутства.

Для розробки прогнозу зміни фінансових показників було досліджено наступні моделі: регресивні моделі, системи взаємозалежних моделей, моделі часових рядів та регресійні моделі, метод експертних оцінок, метод ковзних середніх, методи обробки часових, просторових і просторово-часових сукупностей.

Однак, на нашу думку, найбільш ефективним серед опрацьованих методом прогнозування стійкості фінансового розвитку вітчизняних підприємств в умовах неможливості оцінки, аналізу, врахування та прогнозування ендогенних факторів є метод ковзних середніх.

Даний метод формує середній показник декількох результатів досліджень часового ряду. Вказані розрахунки є відносно простими і відображають трендову зміну ключового показника з урахуванням його минулих значень у попередні періоди.

Модель ковзних середніх описується формулою (1), яка наведена у джерелі [17]:

$$Y_t = (Y_t + Y_{t-1} + \dots + Y_{t-k+1}) / k \quad (1)$$

де Y_t – значення в попередній період,

Y_{t+1} – значення в наступний період,

k – прийнятний період фільтра ковзного середнього.

Для наступних прогнозних розрахунків пропонується використовувати дещо модифікований метод ковзних середніх, який буде враховувати середнє значення за останні 4 роки.

На основі теоретичних узагальнень спробуємо розробити концепцію стійкості фінансового розвитку вітчизняного підприємства, яка включатиме такі ключові елементи:

- аналітичне та інформаційне забезпечення формування фінансової стійкості підприємства;
- оцінка наявних фінансових ресурсів вітчизняного підприємства;
- аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на фінансову стійкість вітчизняного підприємства;
- можливості і загрози, сильні та слабкі сторони при формування фінансової стійкості вітчизняного підприємства;
- фінансове прогнозування і планування майбутніх значень фінансових показників вітчизняного підприємства;
- прогнозування структури джерел для накопичення фінансових ресурсів підприємства;
- розробка варіантів формування фінансової стійкості вітчизняного підприємства;
- обґрунтування вибору найкращого варіанту формування фінансової стійкості вітчизняного підприємства;
- вибір моделей фінансового управління підприємством;
- способи регулювання фінансової стійкості вітчизняного підприємства при відхиленні фактичних показників від запланованих;
- системність в організації контролю за виконанням запланованих показників підприємства (рис. 3).

Ще одним важливим елементом формування та управління стійким фінансовим розвитком підприємства є впровадження системи фінансового контролінгу на вітчизняних підприємства, що передбачає побудову інтегрованої системи інструментів, методів та інформаційно-аналітичної підтримки, спрямованої на досягнення фінансових цілей підприємства шляхом аналізу та управління фінансами. Він забезпечує стабільний фінансовий стан компанії, ліквідність і платоспроможність, а також допомагає приймати обґрунтовані управлінські рішення, в т.ч. й у сфері стійкого розвитку компанії [18].

Отже, стійкість фінансового розвитку суб'єкта господарювання є поняттям комплексним та включає в себе такі елементи, як середовище його

функціонування, реалізація інвестицій, сприйнятність до інновацій, своєчасне виконання фінансових планів, структуру капіталу та забезпеченість власними оборотними коштами, вартість позикового капіталу, здатність вчасно виконувати боргові зобов'язання, зберігати тенденції розвитку та розширювати діяльність з метою нарощення ринкової вартості в майбутньому.

Стійкість фінансового розвитку підприємств за умов економічної нестабільності, що посилюється військовою агресією росії проти України – це надскладне завдання для вітчизняних суб'єктів господарювання, реалізація якого можлива тільки за умови вироблення чіткої адаптивної стратегії стійкого розвитку таких суб'єктів (орієнтири якої наведено вище в дослідженні).